УДК 811.111'276.2:575
Кузнєцова І.В.[1], Ілюшенко М.Л.[2]
[1] доц. НУ «Запорізька політехніка»
[2] студ. гр. ГФ-315м НУ «Запорізька політехніка»

ОБРАЗНІСТЬ ТА ЕКСПРЕСИВНІСТЬ У АНГЛОМОВНІЙ ФАХОВІЙ ТЕРМІНОЛОГІЇ

І.В. Кузнєцова, М.Л. Ілюшенко

Фахова термінологія традиційно розглядається як кодифікована система спеціальних номінацій, якій властиві такі риси, як однозначність, нейтральність, відсутність емоційного забарвлення та образності. Однак реальна мовна практика, особливо в усному професійному спілкуванні та неформальних контекстах, демонструє активне використання образних та експресивних засобів. Це явище пояснюється потребою фахівців не лише точно передавати інформацію, але й виражати ставлення, оцінку, емоції, а також створювати яскраві, запам'ятовувані номінації для нових понять.

Під образністю в термінології розуміють здатність терміна викликати чуттєво-наочні уявлення про предмет або явище. Експресивність виявляється в підвищеній виразності, емоційному забарвленні, яке може бути позитивним, негативним, іронічним чи жартівливим. Джерелом таких характеристик виступають передусім загальновживані слова, запозичені до термінологічних систем, та спеціальні словотвірні засоби.

Одним із найпродуктивніших способів творення образно-експресивної термінології є термінологізація – перехід загальновживаних слів до розряду термінів. У цьому процесі слово втрачає своє первинне буквальне значення, але зберігає внутрішню форму, яка й забезпечує образність. Яскравими

прикладами є англійські комп'ютерні терміни, які стали результатом метафоричного перенесення: *computer virus* (комп'ютерний вірус), *worm* (черв'як – шкідлива програма), *Trojan horse* (троянський кінь), *memory* (пам'ять – фізичний компонент комп'ютера), *sleep mode* (режим сну), *menu* (меню – перелік опцій). У медичній термінології також поширені метафори: *cancer* (рак – від лат. *cancer* – краб, через схожість форми пухлини з клешнями), *butterfly rash* (висип у формі метелика при вовчаку), *golden hour* (золота година – критичний період після травми).

Термінологізація фразеологізмів є ще одним джерелом експресивності. Стійкі сполуки слів, які спочатку існували в загальномовному обігу, набувають спеціального значення в межах певної галузі. Наприклад, у військовій сфері: *friendly fire* (дружній вогонь – обстріл своїх військ), *scorched earth policy* (політика спаленої землі). В економіці: *black swan* (чорний лебідь – непередбачувана подія з серйозними наслідками), *cash cow* (дійна корова – стабільно прибутковий бізнес). У медицині: *first line of defense* (перша лінія захисту – вроджений імунітет), *wait-and-see approach* (вичікувальна тактика). Такі одиниці не лише точно позначають поняття, але й вносять у професійний дискурс додаткову виразність, емоційність та оцінність.

Протилежним до термінологізації процесом є де-термінологізація – перехід термінів у загальновживану лексику. У цьому випадку слово втрачає свою вузькоспеціальну прив'язаність і починає функціонувати в різних контекстах, часто набуваючи нових образних значень. Наприклад, термін *resonance* (фізичне явище посилення коливань) став загальновживаним для позначення широкого суспільного відгуку: *to find resonance in society* (знайти відгук у суспільстві). *Algorithm* (алгоритм – послідовність дій у програмуванні) використовується в соціальних науках для опису поведінкових патернів: *social media algorithm* (алгоритм соціальної мережі). *Matrix* (матриця – математичний об'єкт) отримав популярне значення «система, структура» завдяки однойменному фільму: *the matrix of power* (матриця влади). *Virus* (медичний термін) активно використовується для опису поширення інформації: *viral video* (вірусне відео). Детермінологізація свідчить про тісний зв'язок спеціальної та загальної лексики, де образність термінів стає надбанням широкого мовного вжитку.

Особливу роль у створенні образності та експресивності відіграють термінологізми – спеціальні лексичні одиниці, що постають у результаті семантичної деривації (перенесення значення) всередині термінологічної системи або на межі з іншими терміносистемами. Наприклад, у комп'ютерній сфері: *bridge* (міст – пристрій для з'єднання мереж), *firewall* (брандмауер – система захисту), *cloud* (хмара – віддалене зберігання даних), *traffic* (трафік – обсяг переданих даних). В екології: *greenhouse effect* (парниковий ефект),

ozone hole (озонова діра), carbon footprint (вуглецевий слід). У психології: *defense mechanism* (захисний механізм), *role model* (рольова модель), *burnout* (емоційне вигорання).

Фразеологізація термінології є показником її розвиненості та адаптації до потреб комунікації. Фахові фразеологізми виникають на основі метафоричного переосмислення термінологічних сполук або запозичення з загальної мови з наступною термінологізацією. Наприклад, у сфері бізнесу: *to be in the red* (бути в червоному – збитковим), *to be in the black* (бути в чорному – прибутковим), *to break even* (звести кінці з кінцями). У праві: *fruit of the poisonous tree* (плід отруйного дерева – доказ, отриманий незаконним шляхом), *beyond reasonable doubt* (поза розумним сумнівом – стандарт доведення у кримінальному праві). У медицині: *to take a shot in the dark* (стріляти в темряві – діагностувати навмання), *window of opportunity* (вікно можливостей – сприятливий період для лікування).

Отже, образність та експресивність є невід'ємною рисою реально функціонуючої фахової термінології, а не лише її відхиленням від норми. Термінологізація загальновживаних слів і фразеологізмів, детермінологізація термінів, а також внутрішньосистемна семантична деривація (термінологізми) забезпечують терміносистемам необхідний рівень виразності, емоційності та комунікативної гнучкості. Розуміння цих процесів є важливим не лише для теоретичного термінознавства, але й для перекладацької практики, викладання фахових дисциплін та укладання термінологічних словників.